

Klockspelet

I VÄSTERÅS STADSHUS

Inledning

Klockspelet i Västerås stadshus är en verksamhet som ligger under Västerås stads kultur-, idrotts- och fritidsnämnd. Nämnden ansvarar för verksamheten med fem arvoderade klockspelare.

2010 fyllde klockspelet 50 år. Detta uppmärksammade Västerås stad genom att beställa ett nyskrivet verk för klockspel och saxofon av västeråsbördige Magnus Lindgren som även medverkade vid framförandet på Kulturnatten den 18 september 2010.

Historik och bakgrund

På den plats där Stadshustornet nu står, grundades på 1200-talet ett dominikanerkloster och en svartbrödrakyrka. Det var här som Gustav Vasa år 1527 höll sin reformationsriksdag. Byggnaderna fick därefter förfalla. De raserades och resterna tjänade som byggnadsmaterial vid restaureringen av Västerås slott.

Vid planeringen för ett stadshus i Västerås på 1950-talet, föreslog arkitekten Sven Ahlbom att huset skulle krönas med ett torn och ett klockspel. Tonerna från klosterkyrkans klockor hade klingat ut över staden i tre århundraden. Genom sitt förslag ville arkitekten skapa en anknytning till Västerås medeltida historia. Beslutet togs också av stadsfullmäktige den 24 juni 1954.

Klockspelet beställdes 1956 hos Bröderna Eijsbouts klockgjuteri i Asten, Holland. Under tiden från beställning till leverans och montering fyra år senare, arbetade många människor i olika faser och roller med klockspelet.

Vid klockspelets invigning den 19 augusti 1960 medverkade bland annat läraren vid klockspelsakademien i Amersfoort i Holland, professor Leen't Hart och domkyrkoorganisten Hugo Melin med konserter på handklaviaturen samt Per Ahlbom på klockornas automatspel.

Enligt professor Leen't Hart är klockspelet i Västerås ett av världens förnämsta, ett komplett spel som varje klockspelare eftertraktar för sina konserter.

Namn och poem

Skalden, och västeråssonen, Bo Setterlind har givit varje klocka ett namn och ett poem, som gjutits in i klockan. De finns utgivna i boken "Klockorna", vars senaste upplaga från 1980 är illustrerad av konstnären Osmo Isaksson.

Automatik

År 1958 utlystes en pristävling i att komponera musik till klockspelets automatik. Tävlingsjuryn bestod av dåvarande ordföranden i drätselkammaren Gustaf Olsson, direktor musices Sven E Svensson samt tonsättarna Hilding Hallnäs och Sven Erik Bäck.

Första pris gick till "Tideräkning" av Per Ahlbom, andra pris till "Blåters" av Ingvar Lidholm och tredje pris till "Lördagsspel" av Werner Wolf Glaser. Som alternativ till den nämnda prisbelönade musiken för automatik spelas sedan år 2002 varje hel timme, måndag till fredag mellan klockan 7 och 21, lördag och söndag mellan klockan 9 till 21, melodier av känd karaktär nyarrangerade för klockspel. Dessutom spelas nykomponerade preludier strax före klockan 12.00 varje dag.

Förutom det automatiska spelet ges konserter manuellt klockan 12.00 varje lördag maj till september, samt samma tid varje onsdag under juni till och med augusti. Konserter ges även sista april, nationaldagen, midsommar, skyltsöndagen, Lucia, jul och nyår samt vid andra speciella tillfällen.

Klockspelare

Stadens förste klockspelare var förre domkyrkoorganisten Hugo Melin. Han erhöll sin utbildning bland annat på klockspels-akademien i Amersfoort, Holland och har haft huvudansvaret för klockspelet i Västerås fram till 1988.

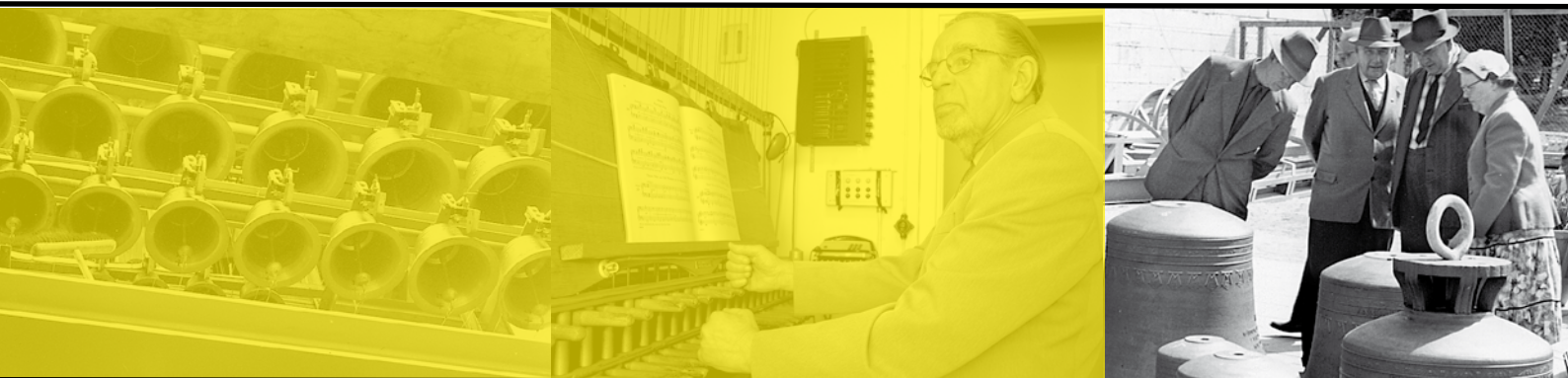
Under åren 1962-1988 tjänstgjorde Åke W Erikson som biträdande klockspelare och ersättare för Hugo Melin för att därefter helt överta dennes tjänst i Västerås stadshus. Denna tjänst hade han till och med 2006. Åke avlade sin högre organist- och kantorexamen vid Musikhögskolan i Stockholm. Han studerade också klockspel för Hugo Melin. Studierna bedrevs enligt fordringar för att erhålla diplom vid statliga klockspelsakademien i Amersfoort, Holland. Sin avskedskonsert gjorde han nyårs-afton 2006. Nu delar fem klockspelare på uppdraget.

Tekniska uppgifter

Klockspelet består av 47 klockor och omfattar fyra oktaver. De fyra lägst placerade klockorna kan användas som "svängklockor".

Den största klockan har en diameter av 155 cm och den väger 2410 kg, medan den minsta bara har 21 cm:s diameter och väger 11 kg. Totalvikten är cirka 15 ton.

Spelet medger både manuell och automatisk manövrering. Från början styrdes automatiken av i förväg utstansade hålremсор av plast. Därefter datateknik, WCP (Westerstrands Clock Player). Sedan år 2002 styrs automatiken av en ny datateknik Westerstrands klockspelsstyrning APOLLO 2.

Klockspelet som instrument

Klockspelskulturen härstammar från Nederländerna. Klockspelet uppstod genom bjällermannen som ringde i stormklockan, i brandklockan eller klockan som varnade för fiender, men också klockan som kallade till gudstjänst eller begravning (döds-klockan).

Uppfinning av spelverket var nästa steg i klockspelets utveckling. Några toner introducerade timslagen så att man blev uppmärksam på att börja räkna dem. Ett berömt exempel på ett sådant spelverk är Londons "Big Ben", som består av fyra klockor.

Det avgörande steget till musikinstrument, var att man tillfogade ett klaver som gjorde det möjligt att musicera. Härvid hade den primära funktionen blivit att ge liv åt stadsbilden under torg- och helgdagar. Man spelade huvudsakligen folkvisevariationer.

Utvecklingen av klockspelstraditionen och klockstöpningskonsten gick sida vid sida. Redan omkring år 1500 kunde klockstöparen Gerand von Wau producera en serie klockor i diatonisk stämning. Klockstämningkonsten nådde en avgörande nivå i och med bröderna Hemony, som under 1600-talet installerade klockspel i nästan alla framstående Nederländska städer, men också i utlandet, som till exempel i Tyska kyrkan i Stockholm.

Traditionens kulturella höjdpunkt finner man omkring 1750 när belgaren Mattias van der Gheijn skrev kompositioner som var speciellt avsedda för klockspel.

Omkring 1900 började den belgiske klockspelaren och kompositören Jef Denÿn att organisera konsertserier. Genom dessa konsertserier kom en annan slags musik i dagen, som tidigare bara skrivits av van der Gheyn, nämligen konsertkompositioner.

I dag kan man konstatera att klockspelstraditionen ännu är levande. Årligen byggs nya instrument. Fortfarande försöker man förbättra instrumentets konstruktion. För att stimulera produktionen av klockspelslitteratur organiseras kompositionstävlingar. Improvisationen intar en viktig plats inom klockspels-traditionen. I alla framstående städer i Nederländerna äger klockspelskonserter rum en eller två gånger i veckan och under sommaren organiseras konsertserier överallt.

Anmärkningsvärt är att instrumentet har två skilda funktioner. Å ena sidan används det som folk-instrument (torgspelningar, folkvisor), å andra sidan används det som konsertinstrument.

Klockspelstraditionen har under tidens lopp spridits över nästan alla länder i Europa, men också till Canada och U.S.A.

Klockspelare

DAN EIDERFORS

Efter avlagd examen på kyrkomusikerlinjen vid Musikhögskolan i Piteå 1990 har han varit organist, från 1995 till 2009 i Skerike, Gideonsberg och nu i Säter. Han leder körerna Gideonsbergs Vokalensemble och gospelkören Body & Soul i Västerås. Dan är också lärare, tonsättare och arrangör.

JAN-ERIK EKLUND

Avlade organist – kantorsexamen i Uppsala på 70-talet. Har därefter studerat klockspel för klockspelare Hugo Melin. Arbetar som pianopedagog vid Hallstahammars kulturskola och som kyrkomusiker och körledare i Västerås stadsdelsförsamling Önsta. Vid sidan av sitt arbete spelar han i Jazzorkestern Hettmans kvartett.

LEIF HESSELGREN

Efter avslutade studier vid Musikhögskolan i Malmö arbetade han som musiklärare och kantor, organist och körledare i olika församlingar. Från år 2002 tjänstgör han som organist i Köpings kyrka. Leif har gästspelat på klockspelet i Visby domkyrka, Härnösands domkyrka och S:ta Clara kyrka, Stockholm.

BÖRGE LINDGREN

Fick sin teoretiska musikutbildning i EFS-församlingen i Skellefteå där han redan som 11-åring började sin musikaliska bana. Övergick sedan till pop- och rockmusik vid 16 års ålder. Arbetade som turnerande musiker 1972-2008, mest inom dans- och jazzmusik. Han har även erfarenhet som kompositör, arrangör, ackompanjator och musikproducent.

LARS WIDICH TILLENIUS

Avlade kyrkomusikerexamen 1978. Har därefter genomgått dirigentstudier vid Bachakademien i Stuttgart. Efter att ha arbetat som organist i olika församlingar arbetar han nu som musikkonsulent i Västerås stift.

MELODIER SOM SPELAS VID TIMSLAGEN

Klockspelarna Åke W Erikson, Jan-Erik Eklund och Leif Hesselgren har arrangerat och programmerat timmelodierna samt tonsatt preludierna.

Klockspelets program, med reservation för ändringar

Månad	Kl	Melodi	Kompositör	Arr.
	7.00	Opp Amaryllis	C.M. Bellman	L.H.
	8.00	Early one morning	Engelsk folkmelodi	J.E.E.
	9.00	Jag är en liten pojk – Små lätta moln	P. Rogefeldt	J.E.E.
	10.00	Om dagen vid mitt arbete	Svensk folkmelodi	L.H.
	11.00	Nederländsk folkvisa	Traditionell melodi	J.E.E.
	12.00	Spelas följande beroende på årstid:		
Dec-jan		Fransk melodi	Trad.	Å.W.E.
Febr		Nordisk folkmelodi	Trad.	Å.W.E.
Mars-apr		Våren	A. Vivaldi	Å.W.E.
Maj-juni		Öppna landskap	U. Lundell	Å.W.E.
Juli-aug		Sommarpsalm	W. Åhlen	L.H.
Sept-okt		Höstvisa	E Tauro	Å.W.E.
Nov		The music of the night	A.L. Webber	Å.W.E.
	13.00	Spelas följande beroende på årstid:		
Dec-febr		Hej mitt vinterland	B. Lindeborg	J.E.E.
Mars-juni		Sailing	G. Sunderland	J.E.E.
Juli-aug		Jag har en dröm	B. Andersson	Å.W.E.
Sept-nov		Chess	B. Andersson	Å.W.E.

Månad	Kl	Melodi	Kompositör	Arr.
	14.00	Solen glimmar	C.M. Bellman	J.E.E
	15.00	Spelas följande beroende på årstid:		
Dec-febr		Vinter	A. Vivaldi	L.H.
Mars-juni		Vårvindar friska	Svensk folkmelodi	L.H.
Juli-aug		Att angöra en brygga	L. Färnlöf	J.E.E.
Sept-nov		Vem tar hand om hösten	L. Göransson	L.H.
	16.00	Nocturne	E. Taube	L.H.
	17.00	En månskensnatt på slottsbacken	G Wennerberg	Å.W.E.
	18.00	Klinga mina klockor	B. Andersson	J.E.E.
	19.00	Locklåt från Dalarna	Svensk melodi	J.E.E.
	20.00	Det är någon som sjunger	E. Eklöf	L.H.
	21.00	Träd fram du nattens Gud	C.M. Bellman	L.H.

BO SETTERLIND: KLOCKORNA

Namn och poem på de fyrtiosju klockorna

GRUPP 1

c1 - STOR-DUM

heter jag
Jag är den
som ringer in
din arbetsdag
Livet är en evig möda
En gång slår jag vid din grav

d - HJÄLPAREN

Jag är den
som trotsar världen
Till den största fienden
skall jag komma som en vän
Därför kallas jag av många
Hjälparen

e - FROSTGLIM

Jag är
Hela nejden omkring
med vatten och berg
är min

f - ORFEUS

Paradiset kanske vi aldrig når
men längtan dit
bildar den smyckade förgård
i vilken vi får möta dess Skapare

fiss - DOMAREN

Sanning är lag
Den gör ont
och klingar klarare
än våren

Jag heter
g - BRÖT-ANUND
till minnet av en stolt
och fridsam konung
som bröt mark
och byggde vägar
åt sitt folk

giss - MUNKEN

Jag
vittnar om Gud
sjunger om evigt liv
oberörd av denna tomma tid
och detta öde land
som ligger under ögats båge

a - SMEDEN

Så lever klangen
i det fria
tills den dö

ais - MIMER

Människorna söka visheten
I världsträdets källa
Men den Allsmäktige ensam
ropar i fjärran öknar

b - LILL-DUM

heter jag
Jag är den som utan slägga
smider tid med slag
Livet leker med sin skugga
Natten med sin dag

GRUPP 2

c2 - GOLIAT

Med stenens rymd
i ett djup av sten
O vinande vind
i sten

ciss - JOB

Detta är vår verklighet
ett stort gudomligt hjärta
att äga till yttersta
fullkomlighet

d - GERTRUD

Den rätt lever
ej om framgång beder
Han har respekt för Döden
Han dör rätt

diss - PAN

Sov mina stjärnor
Sov min skog
Sov mina blommor
på smärtans jord

e - MARIA GUDS MODER

Det är svårt att leva
Det är svårt att vara mänska
Det är svårt att bygga
en ny värld

f - HAMLET

Tiden skriver i sanden
Kläppen i klockan slår
Jag lutar mitt huvud i handen
Ett ögonblick - tusen år

fiss - F LYGAREN

Som blixtnur moln
Som pil från båge
Som fågel i skyn
Som en samum

Jag heter

g - RICHARD

till minnet av Richard Dybeck
en bygdens son
författare till vår nationalsång

giss - DAVID

är mitt namn
Jag var en gång apostel
i Västmanland
Må Gud oss från fara
och sjukdom bevara

a - NOA

Om människosläktets sista
resa när Noa i sin kista
oss alla räddar undan floden
talar vägen och regnbågen

ais - CHERUBIUM

Jag tar emot er
i en strålände himmel
Jag för er ut
till månar och fiskar

Jag heter

b - ILIAN

till minnet av en eremit
i fjärran land

GRUPP 3

c3 - FOGDEN

är jag
Rätt går före lag
rätten att leva
given åt stark och svag

ciss - TOMAS

Lev om möjligt i enighet
med din omvärld
utan att göra avkall på dig själv
och eftervärlden skall prisa dig
lycklig

d - HERDEN

Kom mina lamm kom
Rymden är full av sång
Kom mina lamm kom

diss - MAGDALENA

Jag har ej gjort mig
någon bild av Gud
För mig är Gud
så bortom tid och rum

e - SOKRATES

Det finns ingenting
som har ett sådant värde för alla
som ett lugnt sinne
varur förtröstan utgår

f - EURYDIKE

Jag kan ej älska någon
som jag aldrig sett
en sådan kärlek
vänder sig till ingen

fiss - VÅREN

När solen kysser jorden
är det vår
Molnen blygs
och skamsna de med blixten går

g - SVANEN

Sakta tonar svanen
på sin bölja fram
mellan sol och måne
hetsigt varm

Jag heter

giss - GROCK
om skrattet talar sant
Livet är så kort
och allvarsamt

Jag är

a - ATOMEN
fiende och vän

ais - GORM

Och medan barnet sover
talar de vuxna om Gud
De hör ej att vinden ryter

b - JOKER

Tittut! Jag svänger
min kläpp som tungan
slänger mot hundra
gycklares läpp

GRUPP 4

C4 - BLIXTEN

Så uppstår liv
Ur mörkret stiger där en blix
Plötsligt
vecklar den ut sin krona
för ingen

ciss - NIKODEMUS

O gåtfulla ensamhet
som också är gåtfull gemenskap

Jag heter

d - PEDER

till minnet av en präst
med tillnamn Sunnaväder
Gud signe den
som för sin ovän beder

diss - DON QUIJOTE

Det mirakulösa
är en möjlighet

e - BARMHÄRTIG

Så länge mitt hjärta klappar
så länge klappar min själ
på din port

f - JUDAS

Till det absoluta
hör oändligt litet

fiss - ASTRONOMEN

Ljuvliga dröm
att vara astronom
Lycklig är den
som skådar mot en stjärna

g - JAIRI DOTTER

Det finns inga under
Bara det goda finns
det godas eviga under
som ingen minns

giss - MATUTIN

Helige Ande Du förmår
evigt likt solen väcka
slumrande själ till himmelsk vår
fjärran där fåglar häcka

a - SORGEN

Tung är min famn
Tung är min själ
Tungt är vårt sista farväl

ais - GLÄDJEN

Mitt hjärtas hand
vill jag räcka dig
Mitt hjärta vill hälsa
på ditt hjärta

b - BEATRIX

är mitt namn
Prinsessa av Holland
klockjutarens land

GRUPP 5

C5 - TUMMETOTT

Skrivandet är en drog
som munkarna en gång ägde
receptet till
och på guldvåg
vägde

SNABBFAKTA OM TORNET

- Stadshustornet sträcker sig 65 meter över marken.
- Stadshuset började byggas 1953 och färdigställdes sedan i etapper.
- Tornet invigdes 1960, då installerades även klockspelet.
- Klockspelet består av 47 klockor som tillsammans väger 15 ton. Den största klockan väger 2410 kilo och den minsta 11 kilo.
- De högst belägna kontorsrummen i Stadshuset ligger på trettonde våningen. På fjortonde våningen finns ett konferensrum. Klockspelet finns på sextonde våningen.

STOR-DUM
HETER JAG
JAG ÄR DEN
SOM RINGER IN
DIN ARBETSDAG
LIVET ÄR EN EVIG MÖDA
EN GÅNG SLÅR JAG VID DIN GRAV

C1 - STOR-DUM

heter jag
Jag är den
som ringer in
din arbetsdag
Livet är en evig möda
En gång slår jag vid din grav

VÄSTERÅS STAD

Stadshuset, Fiskartorget, 721 87 Västerås

www.vasteras.se